

150106

DIA

OYMACILIK

Madde Yayınlandıktan Sonra Gelen Doküman

03.05.2017

Fehérvári, Géza

Mamluk wood, bone & ivory carving .-- 1981 ISSN: 0142-0798 : Hali, vol. 4 i pp. 57;59, (1981)

Mamluks | Metalwork | Egypt - medieval | Syria

SANAT T.

Oymacılık

TERRASSE, H. Un bois sculpté du XIIIe siècle trouvé à Marrakech. *And* 34(1969), pp. 419-420

Merakes de bulman 12. asır daki
bir yaprağın keşfi.

ASLIER,

Mustafa (Prof.), "Türk Özgün Baskiresim Sanatında Tahta Oyma - Basmanın Yeri", Hacettepe Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi, Tahta Oyma - Basma Resimler Konulu Sempozyumda Sunuldu, 1987, 4 S.

03 MAYIS 1993

Oymacılık
(Kâğıt)

Çağman, Filiz

"XV. yüzyıl kâğıt oymacılığı <kâat'ı>
eserleri" *Sanat Dünyamız*, İstanbul.

1976/3 sayı 8 ss. 22-27

فن التحت/هيفل - ترجمة جورج طرابيشي. - بيروت: دار الطليعة، ١٩٨٠ م، ص ١٤٤
Oymacılık

31 MART 1994

1044. Mesara, Gülbün: Türk sanatında ince kâğıt oymacılığı: (kâğıt) / Gülbün Mesara. - 1. baskı. - Ankara, 1991. - X, 102 S. : zahlr. Ill. - (Türkiye İş Bankası kültür yayınları; 312 : Sanat dizisi; 44)
Text türk. - Mit engl. Zsfassung u. d. T.: The art of Turkish paper-cuts : (kâğıt)
ISBN 975-458-037-5 9 E 6814

Oymacılık

661 GİRAY, Kıymet. An outline of the development of sculpture in the Ottoman Empire. *The great Ottoman-Turkish civilisation. Vol. 4: Culture and arts.* Editor-in-chief Kemal Çiçek. Ankara: Yeni Türkiye, 2000, pp.806-811

ilk OYMA

Kâğıt oymacılığı

04683 PIASKOWSKI, J. Metallographic examination of two Damascene steel blades *J. hist. Arab. sci.* 2 (1978) pp. 3-30.

14944
Tahta oyma-basma sanatı. ŞENGÖZ, Muhammet. Bil. Uz. Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 1990. 26s.
Danışman: Prof. Mustafa Aslier.

Oymacılık

275 OKANE, Bernard. The arboreal aesthetic: landscape, painting and architecture from Mongol Iran to Mamluk Egypt. *The iconography of Islamic art: studies in honour of Robert Hillenbrand.* Edited by Bernard O'Kane. Edinburgh: Edinburgh University Press, 2005, pp.223-251. + plates 26-27 between pp.208-209. [Also Timurid and Ottoman landscapes.]

Oymacılık
Terminot

598 KRODY, Sumru Belger. *Flowers of silk & gold: four centuries of Ottoman embroidery.* London: Merrell, in association with the Textile Museum, Washington, 2000. 159pp.

Oymacılık

2813 CHAHINE, R.A. *Phénicie, Liban et l'art de l'estampe. Phoenicia, Lebanon and the art of engraving.* Beirut: Chahine, 1989 (Les Orientalistes au Liban, 4). 303pp. [Arabic title: *Finiqiyyā, Lubnān wa fann al-rasm.*]

QYMA

03 MAYIS 1993

267 AKSOY, Şule. *Woodwork. In pursuit of excellence: works of art from the Museum of Turkish and Islamic Arts / Ahmet Ertuğ, Şule Aksoy [& others].* Istanbul: Ahmet Ertuğ, 1993, pp.74-89

QYMA
1/16

10 ARALIK 1989

2765 TORRES, C. Uma proposta de interpretação funcional para os conhecidos "cabos de laça" em osso já com longa história na arqueologia ibérica. *Actas del I Congreso de Arqueología Medieval Española.* Tomo I: Aragón-Metodología. Saragossa: Diputación General de Aragón, Departamento de Cultura y Educación, 1986 (Colección Actas, 7) pp.331-341 [Islamic decorated bone handles.]

QYMA
- ENDREZS

15 HAZIRAN 1993

502. FALK, T. et FERRAR-ROCHAT, U., *Trésors de l'Islam* (Édition française du catalogue de l'exposition au musée Rath de Genève), Genève, 1985, 400 p., 567 ill. en couleurs.

L'exposition d'art islamique qui s'est tenue en 1985 au Musée Rath de Genève, a connu un très grand succès. Le catalogue de cette manifestation dresse un panorama de cette civilisation, grâce à la contribution d'éminents spécialistes. La courte introduction d'Oleg Grabar en explique l'expansion, due principalement à son essor commercial. Soulignant l'importance des pièces présentées, A. S. Melikian-Chirvani montre comment calligraphie et peinture ne sont que les deux aspects d'une même science du «tracé». Une grande partie du catalogue est consacrée aux manuscrits arabes et persans (voir n° 556), parmi lesquels le *Şahnâme* de Şâh Tamâsp (ou *Şahnâme Houghton*) dont vingt-deux miniatures sont reproduites ici avec des attributions qui restent à préciser, aux manuscrits turcs du XVIe siècle, et aux manuscrits indiens de l'époque moghole. Des laques et peintures à l'huile des XVIIIe et XIXe siècles complètent cette présentation de l'art du livre (voir n° 542). Un bref historique de l'évolution de la céramique par O. Watson précède quelques très belles pièces de Mésopotamie, de Transoxiane, de Nişâpur, de Kâşân et d'Iznik. L'art du métal réunit une cinquantaine d'objets en fer, en bronze et en laiton, tandis qu'une section spéciale est consacré aux

QYMA
MINYATÜR
YAZMA (TİM)
MADEN
QYMA
SIKKE
ISLAMSANATI

armes et armures, aspects un peu négligé du patrimoine islamique. Les textiles sont représentés par des tapis, des tentures et des couvertures brodées. Dans la rubrique «Architecture et arts mineurs», sont regroupés bijoux, objets en bois et éléments architecturaux. La numismatique est présentée par un texte qui en retrace l'évolution et les caractéristiques. Remarquable par la qualité et le nombre de ses illustrations, cet ouvrage porte à la connaissance du public comme des spécialistes, des pièces exceptionnelles de l'art islamique. M. L. B.

الفنون الخزفية الإسلامية

في المغرب والاندلس

بقلم
الدكتور محمد عبد العزيز مرزوق
استاذ الفنون الإسلامية بجامعة بغداد

Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi Kütüphanesi	
Kayıt No. :	2307
Tasnif No. :	946.874544 MER.F

دار الثقافة
بيروت - لبنان

احتفظ لنا المؤرخون بوصف لكثير من التحف الخشبية التي أتت عليها الزمن، وهذا الوصف قد يكون مقتضباً يضيئ به مؤرخو الفن، وقد يكون فيه الكثير من التفاصيل التي ترضي رجال الفن والآثار، على ان هذا الوصف سواء كان مختصراً او مطولاً يعطينا فكرة عن مدى تقدم صناعة التحف الخشبية في المغرب والاندلس. فمُنبر^(١) المسجد الجامع بمدينة قرطبة الذي ضاع مع الزمن لا يزال موجوداً في بطون الكتب، فالمقري يقول انه كان مصنوعاً من شتى أنواع الخشب: من الساج والابنوس والبقم والعود، وانه كان مكوناً من ستة وثلاثين ألف وصلة^(٢) سمرت بمسامير الذهب والفضة وفي بعضها نفيس الأحجار،

(١) يدعي بعض المستشرقين ان النبي محمد - صلوات الله عليه - قد اتخذ المنبر بعد ان عظم شأنه في المدينة المنورة، وصار يستقبل الوفود الكثيرة، وان المنبر الذي صنع له لم يكن في حقيقته إلا عرشاً تربع عليه هو والخلفاء من بعده. والواقع ان هذا القول أبعد ما يكون عن الحقيقة فقد كان النبي يستقبل الوفود قبل هجرته الى المدينة وبعدها. وبساطة المنبر كما وصفه المؤرخون كافية لأن تنفي عنه صفة العروش التي كان يتخذها الملوك قبل الاسلام. وفي الحقيقة ان اتخاذ النبي للمنبر انما جاء عن طريق التطور الطبيعي: اذ كان يخطب ويطلب الخطبة في بعض الأحيان ويلجئه من وراء ذلك تعب، ولاحظ المستمعون له ذلك وكان من بينهم رجل من سبق لهم ان رأوا منابر الكنائس في بلاد الشام فاقترح ان يصنع شيئاً مثلاً للنبي، ووافق النبي على ذلك وضع أول منبر في الاسلام، وكان من الخشب وكانت له درجات ثلاث وكان بسيطاً ساذجاً يترجم في بساطته وسذاجته عن بساطة الاسلام وبساطة المسلمين الأوائل.

(٢) الوصلة هي ما نعره عنه في لغتنا الحديثة بكلمة «حشوة» وما يعبر عنه بالانجليزية بكلمة Panel.

mafātih al-'olūm, ed. G. van Vloten, n.p. (Leiden), n.d. (1895). 'Onsor-al-Ma'ālī Keykāyūs b. Eskandar, *Qābūs-nāma*, ed. Ğ.-Ĥ. Yūsufī, Tehran, 1345 Š./1966; repr. Tehran, 1352 Š./1973. A. K. S. Lambton, "The Internal Structure of the Saljuq Empire," in *Camb. Hist. Iran* V, pp. 203-82. Idem, "Mongol Fiscal Administration," *Stud. Isl.* 64, 1986, pp. 79-99. C. Lockyer, *An Account of the Trade in India*, London, 1711. V. G. Lukonin, "Political, Social and Administrative Institutions. Taxes and Trade," in *Camb. Hist. Iran* III/2, pp. 681-746.

Mīrzā Moḥammad-Ḳalīl Mar'ašī Šafawī, *Majma' al-tawārīk dar tāriḳ-e enqerāz-e Šafawīya wa waqāye'-e ba'd*, ed. 'A. Eqbāl, Tehran, 1328 Š./1949. Mīr Sayyed Zahr-al-Dīn Mar'ašī, *Tāriḳ-e Ṭabarēstān o Rūyān o Māzandarān*, ed. M.-Ĥ. Tasbiḥī, Tehran, 2535=1355 Š./1976. A. Mez, *Die Renaissance des Islam*, Heidelberg, 1922. M. Minovi and V. Minorsky, "Nasir al-Dīn Tusi on Finance," *BSOAS* 10, 1940, pp. 755-89. Ĥ. Modarresī Ṭabāṭabā'ī, *Farmānhā-ye Torkmānān-e Qarā Qoyunlū wa Āq Qoyunlū*, Qom, 1352 Š./1973. Moḥammad b. Hendūšāh Nakjavānī, *Dastūr al-kāteb fi ta'yīn al-marāteb*, ed. A. A. Alizade, 2 vols. in 3 pts., Moscow, 1964-76. Nāšer-e Ḳosrow Qobādīānī, *Safar-nāma*, ed. N. Wazīnpūr, Tehran, 1350 Š./1971. 'A. Navā'ī, *Asnād o mokātabāt-e sāsī-e Irān*, Tehran, 1360 Š./1981. Ḥosaynqolī Khan Neẓām-al-Saltāna Māfi, *Ḳāṭerāt wa asnād-e Ḥosaynqolī Ḳān Neẓām-al-Saltāna Māfi*, ed. M. Neẓām Māfi et al., 2 vols., Tehran, 1361 Š./1982. I. P. Petrushevsky, "The Socio-Economic Condition of Iran under the Īl-Khans," in *Camb. Hist. Iran* V, pp. 483-537. J. Qā'emmaqāmi, *Tāriḳ-e žāndārmeri-e Irān*, Tehran, 2535=1355 Š./1976. Mīrzā Rafī'ā, *Dastūr al-molūk*, ed. M.-T. Dānešpažūh, in *MDAT* 15/5-6, 1347 Š./1968, pp. 475-504; 16/1-6, 1348-49 Š./1969, pp. 62-93, 298-322, 416-40, 540-64. 'Abd-Allāh Morvārīd, *Šaraf-nāma*, facs. ed. and tr. H. R. Roemer as *Staatsschreiben der Timuridenzeit. Das Šaraf-nāmā des 'Abdallāh Marwārīd in kritischer Auswertung*, Wiesbaden, 1952. K. M. Röhrborn, *Provinzen und Zentralgewalt Persiens im 16. und 17. Jahrhundert*, Berlin, 1966.

Š. Šafā, *Gāh-nāma-ye panjāh sal Šāhanšāhī-e Pahlavī*, 5 vols., Paris, n.d. R. Šafīnīā, *Esteqlāl-e gomrokī-e Irān*, Tehran, 1307 Š./1928. Mīrzā Ḥosayn Khan Taḥwīldār, *Jogrāfiā-ye Esfahān*, ed. M. Soṭūda, Tehran, 1342 Š./1963. J.-B. Tavernier, *Voyage en Perse et description de ce royaume*, ed. P. Pia, Paris, 1930. J. Torābī Ṭabāṭabā'ī, *Sekkahā-ye eslāmī-e dawra-ye il-kānī wa gūraḳānī*, Tabrīz, 1347 Š./1967. Idem, *Sekkahā-e Āq Qūyūnlū wa mabnā-ye waḥdat-e ḥokūmat-e šafawīya dar Irān*, Tabrīz, 2535=1355 Š./1976. Šehāb-al-Dīn 'Abd-Allāh Waššāf Šīrāzī, *Tāriḳ-e Waššāf* (lithograph), Bombay, 1269/1853. Wezārat-e gomrokāt wa enḥešārāt, *Edāra-ye koll-e gomrok, Sāl-nāma-ye gomrokī-e Irān, 1337*, Tehran, 1338 Š./1959. E. B. Yaganegi, *Recent Financial and Monetary History of Iran*, New York, 1934. M.

Yaktā'ī, *Tāriḳ-e gomrok-e Irān wa sāzmān-e banāder wa kaštī-rānī*, Tehran, 1355 Š./1976. C. E. Yate, *Khurasan and Sistan*, London, 1900.

(WILLEM FLOOR)

CUT PAPER (*qef'a* "decoupage," also *monabbat-kārī* "filigree work"), a type of applied ornament documented in Persian manuscripts and sometimes on bookbindings from the approximate period 895-1060/1490-1650; in Turkey the art of *qef'a* (*katı*) continued into the 19th century and included a greater variety of subjects (Çiğ; Rogers, pp. 18-23, 34; *Türkische Kunst* II, pp. 119-21; Duda, I, pp. 119-20, 145, II, figs. 361, 379). In Persian manuscripts *qef'a* was devoted to calligraphic passages (see CALLIGRAPHY), especially in *nasta'liq* script. The master bore the professional title *qāte'*, comparable to the designations *moḍahheb* (gilder) and *naqqāš* (painter); he worked with a minuscule penknife having a very sharp blade (Arseven, p. 321).

Calligraphic decoupage. Possibly the finest surviving creation in the *qef'a* technique from Persia is a copy of the *Dīvān* composed in Chaghatay (q.v.) by Sultan Ḥosayn Bāyqarā (q.v., Supplement), the Timurid ruler in Herat (875-912/1470-1506). Twenty-nine folios are kept in the Türk ve İslam Eserleri Müzesi, Istanbul (no. 1926; Ḥabīb, p. 261; Lentz and Lowry, p. 359 no. 148, 2 illus. in color). Others were removed from the volume in the late 19th century and are now in museums and private collections throughout the world (Duda, I, p. 123, figs. 362, 364, 368; Minorsky, p. 7 no. 404; Welch, 1979, pp. 170-71 no. 72; Falk, pp. 64-66 no. 35; Lentz and Lowry, pp. 270, 359-60 no. 149; Āğdāšlū, p. 16). On the first opening four lines of cut-out script are included within typical Timurid illumination (Lentz and Lowry, p. 359 no. 148). On each of a series of subsequent leaves eight lines of very fine *nasta'liq* have been cut from light-blue, yellow, or white paper and pasted onto dark-blue sheets; illuminated panels serve to divide sections of the text. This manuscript of the *Dīvān* is undated, but, as the name of Sultan Ḥosayn Bāyqarā is accompanied by the formula "may God make his reign eternal," it was probably completed during his lifetime.

An inscription in the Istanbul fragment of the *Dīvān* includes the name of the *qāte'*, 'Abd-Allāh (Ḥabīb, p. 261); the name Solṭān-'Alī (Mašhadī), the most famous of Sultan Ḥosayn Bāyqarā's calligraphers (d. 913/1507), appears on the folio in the Āyḍīn Āğdāšlū collection. Mošṭafā-'Alī Efendi, in his *Manāqeb-e honarvarān*, completed in 995/1587, noted that 'Abd-Allāh Qāte', who had been raised and trained in Herat, was the most accomplished of the *qāte'ān*. By the age of eleven years he was already cutting out the calligraphy of Solṭān-'Alī Mašhadī, including a number of his early specimens; 'Abd-Allāh's fame was greatly enhanced by his association with this master calligrapher (p. 63; cf. Karīmzāda, I, p. 312). Other folios of Solṭān-'Alī Mašhadī's calligraphy cut out by 'Abd-

- 32) — siehe Anm. 12, Taf. 663 A.
 33) — O. Aslanapa, Die seldschukischen Fliesen im Museum in Antalya, Cultura Turcica, Vol. II/2, 1965, S. 157, Taf. 4, Bild 10, 11.
 34) — M. Paker, Anadolu beylikler devri keramik sanatı, Sanat Tarihi Araştırmaları (-Kunsthist. Forschungen) I, 1964 - 65, S. 160, Abb. 3.
 35) — a. a. O., S. 164, Abb. 26.
 36) — siehe Anm. 15, S. 1592, Fig. 554 und Anm. 12, Taf. 718 A.
 37) — siehe Anm. 33, S. 165, Abb. 5.
 38) — siehe Anm. 26, Taf. 49/10.
 39) — siehe Anm. 12, Taf. 688 B.
 40) — siehe Anm. 15, S. 1609, Fig. 559 e.
 41) — siehe Anm. 18, S. 45.
 42) — siehe Anm. 3, E. Lucius.

Sanat Tarihi Yıllığı, c. 3-4, (S.F) 134-149, 1970

İSTANBUL

Makale "Ahşap" meselesidir.

ANADOLU'DA SELÇUKLU VE BEYLİKLER DEVRİ AHŞAP TEKNİKLERİ

Gönül ÖNEY

Anadolu'da Selçuklularla gelişen ve orijinal örneklerini veren ahşap işçiliği beylikler devrinde de mükemmel örnekler kazandırarak müsterek bir ekol yaratmıştır. Osmanlı devri ahşap işçiliği teknik sahada büyük yenilik getirmemiş, ancak değişik bir üslup geliştirmiştir. Ahşap mimberler, kapılar, pencere kanatları, rahleler, sütun başlıkları, girişler, konsollar Selçuklu ve Beylikler devri cami içlerinde, mihrap haricinde yapıyı süsleyen önemli bir unsur olmuştur. Bilhassa ceviz, elma, armut, sedir, abanoz ve gül ağacından yapılan bu malzemede çeşitli işleniş teknikleri kullanılmıştır.

1. Kündekâri Tekniği.

Mimberlerin yan aynalıklarında ve kapılarda kullanılan, «Kündekâri» tekniği adını alan bu teknik en orijinal işçiliği meydana getirir. İslâm sanatında en erken örneklerini 12. asırda Mısır, Halep ve Anadolu'da bulduğumuz kündekâri tekniğinin bu üç merkezde birbirine paralel olarak geliştiğini tahmin ediyoruz. Mısır'da Fatimilerle ilk örneklerini veren bu teknik bilhassa Memlûk'lar devrinde çok fazlalaşmıştır (1). Kündekâri tekniği yapılışına göre hakiki ve taklit kündekâri çeşitleri olarak muhtelif gruplara ayrılabilir.

1) — Mısır Sayda Nafisa mihrabı (1138-45), Sayda Rakaya camisi mihrabı (1154-60), Kus'da Amri camisi mimberi (1155), Salih Talâi kapısı (1160), Eyyubi devri İmam Şâfi'i (1211) sandukası, Malik Salih Eyüp'ün türbe kapısı (1249/50), İbni Tulun camisinde Sultan Laçın mimberi (1296) Anadolu örneklerine paralel gelişen erken kündekari işçilikleridir. 14.-15. asır Memluk devrinde örnekler çok bolluktur. Bak. Kühnel, E. Der Mamlukische Kassettenstil. Kunst des Orients. I. Wiesbaden 1950. s. 55-58, Abb. 1-7.

Makale "Ağaç" pozitifindedir.

OSMANLI DEVRİ AĞAÇ İŞLERİ, TAHTA OYMA, SEDEF, BAĞ VE FİLDİŞİ KAKMALAR

Can KERAMETLİ

Bir milletin dünya görüşünü, felsefesini, inançlarını, kabiliyet ve duygululuğunu aksettiren san'at eseri küçük el san'atlarında topluluğun en derin bedii tutumunu da madde, teknik ve renkte vuzuhla ifade eder. Mimarî bir şaheserde dâhi bir mimarın fitrî üstünlüğünün etkisine karşılık küçük el san'atları geniş halk külesinin malıdır. Teknik eğitimle hahıy, işlemeyi, ağaç oymayı v. s. gibi el san'atlarını herkes öğrenir ve işler, ancak bunu yaparken ruhunun bütün inceliklerini elindeki esere döker.

Tarihin Türkleri bulduğu noktadan itibaren başlayan Büyük Türk San'atı bütününün bir kısmını teşkil eden Osmanlı devrindeki ağaç işçiliği yazımızın esas konusunu teşkil eder. Gaye, Osmanlı devri Türk san'atının devrelerinde ağaç işçiliği ana hatları ile teknik, kompozisyon ve desen bakımından belirtilmesidir.

Önce teknik emellerle kullanılmış olan ağacı süslemek endişesinden ağaç oyma san'atı doğmuştur. Ağaç mimaride teknik gayelerle kullanılmış ve mimarî eserin görünen ağaç kısımları süslenerek oyma küçük sütüncuklar, kapı ve pencere kanatları ile süslü tavanlar elde edilmiştir. Mimarînin arşitektonik ağaç kısımlarından başka gene onu tamamlayan diğer ağaç eşyalar oyma olarak yapılmıştır. Camiînin iç teferruatından mimber, kürsü, rahle ve kur'an mahfazaları bu meyan-dadır.

Türk San'atı bölge bölge canlı bir uzuv gibi tesir almış, tesirler icra etmiş ve bu gelişmede kendi öz nesiçlerini do-

kuyarak mustakil bir varlık halinde inkişafa doğru yönelmiştir.

İlk İslâm ağaç oymalarında Helenistik ve Sasani an'aneler devam etmiş ve tedricen yeni bir üslûp meydana gelerek tekâmül etmiştir. Bu gelişme bilhassa Mı-sırda tâkip edilebilir. Ağaç oyma san'atı diğer san'at şubelerinden taş, ştuk, deri, çini, işleme v. s. ile sıkı bir bağ göstermiş ve onlardan tesir almıştır. Bu suretle İslâm çevresi ve san'atında yerleşen ağaç işçiliği, onbirinci asırdan itibaren Anadolu Selçuklularında da mühim bir gelişme kaydeder. Taş ve tuğla gibi arşitektonik diğer maddelerin yanında gerek tezyini gerekse mimarî teknik icabı olarak kullanılmıştır. Selçuk devri Türk san'atı binalarından Beyşehirde Eşrefoğlu Camiinde, Manisada Ulu Camii mimberi, Birgide Aydınolu Mehmet Bey Camii pencere kanatları, Konya Alâettin Camii mimberi, Karaman İbrahim Bey İmareti pencere kanatları (Resim 1), Konya Sadrettin Konevî Türbesi pencere kanatları (Resim 2), Keykâvus rahlesi (Resim 3) ve Ankara Etnografya müzesinde teşhir edilmekte olan pek zengin Selçuk devri ağaç oyma koleksiyonları ve diğer misaller ağaç oyma işçiliğinin ehemmiyetini gösteren numunelerdir. Bu eserlerde yazı ve tezyini motifler birlikte kullanılmıştır. Halen İstanbul Türk ve İslâm Eserleri müzesinde 248 No. lu XII inci yüzyıla ait Karaman İbrahim Bey İmareti pencere kanadı (Resim 1) devrin kompozisyon şeması bakımından ehemmiyetlidir. Eserin orta kısmını; güneş şuaını sembolize

Makale "Ahşap" Prof. İhsan'dır.

SELÇUK DEVRİ ANADOLU AĞAÇ İŞÇİLİĞİ HAKKINDA N O T L A R

Doç. Dr. BAHAEDDİN ÖGEL

Beş sene evvel Anadolu'daki -bilhassa Selçuk devrine ait- ağaç eserler üzerinde bir monografi yapmağı arzu etmiştik. Fakat böyle bir monografi yapmanın henüz erken olduğunu müşahade ederek bu çalışmalarımız sırasında elde ettiğimiz bazı neticeleri bu etüdle vermeğı faydalı bulduk. Burada arzedeceğimiz hususlar, bilhassa Selçuk Devri Anadolusunda bulunması muhtemel olan ağaç işçiliğı mekteplerinin bazı vasıflarını gösteren delillerdir.

Şekil, motif ve teknik itibarile birbirlerine çok yakın hususiyetler gösteren malzeme-yi tasnif ettik ve bu suretle bazı tipler meydana çıktı. Bu tipleri gerek kitabeler ve gerekse tarihi bakımlardan da desteklemeğe çalıştık. Bu etüdümüzün plânını şöyle hülâsa edebiliriz:

I. KISIM - Selçuk devri kapıları:

Blok tahtalar üzerine yapılan kemer tezyinatla, oyma kapılar ve Beylikler devrindeki bu tiplerin devamı.

Çok tablalı ve künde-kârî veya oyma Selçuk devri kapıları.

II. KISIM - Selçuk devri ağaç işçiliğı hakkında notlar :

Bilhassa Ankara ağaç işçiliğine hasredilen bu bahisde minberlerle ait oldukları camilerin inşa ve tamir tarihlerinin tetkiki de esas konuyu teşkil etmiştir.

III. KISIM - Selçuk ve Beylikler devrine ait ağaç eserler üzerindeki geometrik tezyinatın tasnifi.

IV. KISIM - Selçuk devri ağaç eserlerinde Mısır ve Memlûk tesirlerinin izah ve tesbiti. Muşarabiye ve bazı geometrik tezyinat bu konunun kıstas unsurlarını teşkil ederler.

Sahip ata Oğullarından sonra Anadoluda, bilhassa Sadreddin Konevi kapısında görülen çiçekli üslûbun Ortaasyada Timurî devri üslûbu ile mukayesesi.

Fotoğrafların ve desenlerin temininde Ankara Etnografya Müzesi Müdürü sayın Dr. Hamit Koşay'ın büyük himmetleri olmuştur. Burada kendilerine teşekkür etmeğı bir borç bilirim.

I. KISIM

SELÇUK DEVRİ KAPILARI HAKKINDA NOTLAR

DANIŞMENDİLERE AİT BİR KAPI VE TARİHLENMESİ

Ankara Etnografya Müzesinde 11928 Nr. ile kayıtlı olan bu kapı, Kayseri Ulu Camiinde bulunmakta idi. Oradan Kayseri Müzesine ve sonra da Ankara Etnografya Müzesine nakledilmiştir (1, 5, 7, 9. Şekil).

Kapının kitabesine göre tarihlenmesi: Kapının bulunduğu Kayseri Ulu Camii veya eski adı ile "Câmi-i Kebir" deki en eski kitabe Muzafferüddin Mahmud namına H.602 (1205) yazılmıştır. Halil Ethem Beye göre bu zatın, yani Muzafferüddin Mah-

Her hakkı Kültür Yayınları
İş-Türk Limited Şirketi'nindir.

GÜLBÜN MESARA

Kapakçı seçildi.

Oymacılık
25 TEMMUZ 1992

Kapak Düzeni : Fahrettin D.SEPETÇİOĞLU
Birinci Baskı : 5.000 Adet
ISBN : 975-458-037-5
91.06.Y.0222.1

TÜRK SANATINDA
İNCE KÂĞIT OYMACILIĞI
(KATI')

Türkiy · Diyanet İşleri İslâm Ansiklopedisi Şifhane	
Kayıt No. :	13090
Tasnif No. :	745.4 MES.T

Doğuş Matbaacılık ve Ticaret Ltd. Şti. /1991-ANKARA

TÜRKİYE İŞ BANKASI KÜLTÜR YAYINLARI

07 EKIM 1993

-Oymacilik

Maḳdisī, 287-8, calls it *Shahristān*, i.e., the capital of the province, and describes its splendid bazaars and Friday mosque and its community of scholars, whilst commenting unfavourably on the filthiness of its streets, which were probably often waterlogged because of the numerous canals or *arīks*. The city had been dominated by the ancient citadel, with its triple entrance and palaces, of the Afrighids called *Fil* or *Fi* (the latter form in *Birūnī*), but this fortress and the older city itself were gradually undermined by the river waters and in the early 4th/10th century had to be abandoned. The vestiges were, however, still visible in 384/994 to *Birūnī* [q.v.], himself a native of the *birūn* or environs of *Kāth* (*al-Āthār al-bākiya*, ed. Sachau, 35). A new town had therefore to be built further eastwards, away from the encroaching river. The *Hudūd al-Ālam* (completed 372/982), tr. 121, cf. 370-1, spells the city's name as *Kāzh* and calls it "the gate of the *Turkistān* of the *Chūz* and the emporium of the *Turks*, *Turkistān*, *Transoxania* and the *Khazars*". The author mentions amongst its products textiles and mailed or quilted coats, and names one of its exports as snow; its people, he says, are celebrated for their warlike qualities and their zeal as *ghāzīs* or fighters for the faith against the pagan *Turks*.

The end of *Kāth*'s great days as the political centre of *Kh̄wārazm* came in 385/995 when the *Afrighids* were overthrown by the *Ma'mūnid* amīrs of *Gurgāndj* [q.v.], long the political and commercial rival of *Kāth*; *Kāth* was now eclipsed and sank into a subordinate position (on these events, see *KH̄WĀRAZM* and *KH̄WĀRAZM-SHĀHS*). *Ibn Baṭṭūṭa* passed through *al-Kāt*, as he calls it, in 732/1332-3, and describes it as a small place and as being the only settlement on the road from the city of *Kh̄wārazm* (sc. *Kunya-Urgenč*, older *Gurgāndj*) to *Bukhārā* (*Rihla*, iii, 20, tr. Gibb, iii, 549-50). During the early 8th/14th century, *Kāth* and *Khīwa*, one day's journey from it, fell within the *Čaghatayid Khānate*; and in 773/1372 *Kāth* was devastated by *Timūr* during his warfare with *Toktamış*, but subsequently had its walls restored by him. By the 11th/17th century it was on a dry canal, hence the 'Arabshāhid *Khān* of *Khīwa*, *Anūshā b. Abī 'l-Ġhāzī* (1074-98/1663-87) built a new *Kāth* on the western side of the *Oxus*. The ruins of old *Kāth* became known as *Shaykh 'Abbās Walī*, after a local saint, and are now known as *Shabbaz* (*Tolstov, Auf den Spuren*, 83); a modern village and fort occupy part of the ancient site.

Bibliography: For general history, see E. Sachau, *Zur Geschichte und Chronologie von Khwārazm*, in *SBWAW*, lxxiii (1873), 489 ff.; Barthold, *Turkestan down to the Mongol invasion*, 144-6, 185, 275 ff.; and S. P. Tolstov, *Auf den Spuren der alchoresmischen Kultur*, Berlin 1953, 246-7, 253 ff. The accounts of the Islamic geographers are resumed in *Le Strange, The lands of the Eastern Caliphate*, 446-8. (C. E. BOSWORTH)

KĀTHIYĀWĀR [see *DJUNAGĀRH*].

KĀ'TI, MAHMŪD B. AL-HĀDJĪ AL-MUTAWAKKIL, Soninke scholar and *ḥādī* who died at *Arkiya* near *Tinbuktū* on 1 Muḥarram 1002/27 September 1593. His date of birth is not known, though he is said to have been born during the reign of *Askia al-Hādjī Muḥammad I* (898-934/1493-1528). The few details we have of his life appear in scattered references in the *Ta'riḫh al-fattāsh* and *al-Sa'dī's Ta'riḫh al-Sūdān*. Among his teachers was *Aḥmad* (b. Muḥammad) b. *Sa'dī* (d. 976/1568), who was active in *Tinbuktū* from 960/1553. He received favours from

Askia Dāwūd (reigned 956-90/1549-82) and married one of his daughters. In 996/1588 we hear of him as *ḥādī* of *Tindirma*, a town on the *Niger* south of *Lake Fati*.

Mahmūd Ka'ti wrote a work of history concerned with *Songhay* (and perhaps also the earlier states of the Western *Sūdān*). His historical interests were inherited by his sons, *Ismā'īl* (also a *ḥādī*), *Yūsuf* and *Muḥammad al-Amin*, who appear to have made some written notes, perhaps adding to their father's work. *Mahmūd's* son-in-law, *al-Mukhtār Gomebele* (? - text *k-n-b-l*), also shared these interests and passed them on to an unnamed son who drew on the *Ka'ti* family's materials and other sources written and oral in compiling the *Ta'riḫh al-fattāsh* some time after 1075/1654-5.

The *Ta'riḫh al-fattāsh* may have been begun by an earlier *Ka'ti* (also called *Mahmūd*) in 925/1519, but *Levtzion* has argued that the attempt to link the work with the reign of *Askia al-Hādjī Muḥammad I* arises from the 19th-century manipulation of the text by (or at the behest of) *Aḥmadu Lobbo* [q.v.]. The historicity of the earlier *Mahmūd Ka'ti* and the precise history of the text itself remain problems as yet unsolved.

Bibliography: The *Ta'riḫh al-fattāsh* was published with a French translation by O. Houdas and M. Delafosse, Paris 1913-4 (Publ. de l'École des Langues Orientales Vivantes, V^e série, vol. X). Problems of the work's authorship and textual history have been studied by J. Brun, *Notes sur le Tarikh el-Fettach*, in *Anthropos*, ix (1914), 590-6; J. O. Hunwick, *Studies in the Ta'riḫh al-Fattāsh: (1) Its authors and textual history in Research Bulletin* (Centre of Arabic Documentation, Ibadan) v (1969), 57-65; N. Levtzion, *A seventeenth-century chronicle by Ibn al-Mukhtār: a critical study of the Ta'riḫh al-fattāsh*, in *BSOAS*, xxxiv (1971), 571-93; idem, *Mahmūd Ka'ti fut-il l'auteur du Ta'riḫh al-Fattāsh?*, dans *Bull. IFAN*, xxxiii/4 (1971), 665-74. (J. O. HUNWICK)

KĀTĪ'A, pl. *kaṭā'ī'a*, a Muslim administrative term designating, on the one hand, those concessions made to private individuals on state lands in the first centuries of the *Hijra* (see *ḌAY'A*), and, on the other hand, the fixed sum of a tax or tribute, in contradistinction to taxation by proportional method or some variable means. The verb *kaṭā'a* is also used to mean "to impose", normally followed by *kaṭā'atān*. (C. CAHEN)

KĀTIB (A.) pl. *kuttāb*, secretary, a term which was used in the Arab-Islamic world for every person whose rôle or function consisted of writing or drafting official letters or administrative documents. In the Middle Ages this term denoted neither a scribe in the literary sense of the word nor a copyist, but it could be applied to private secretaries as well as to the employees of the administrative service. It can denote merely a "book-keeper" as well as the chief clerk or a Secretary of State, directly responsible to the sovereign or to his vizier. The use of *kātib* is therefore essentially allied to the institution of the *diwān* [q.v.], which mainly derives from the administrative traditions of the Sasanid and Byzantine empires.

I. IN THE CALIPHATE

There were probably already secretaries in Arabia at the time of the Prophet. A "merchant republic" could not do without its accountants, and the mention of "documents" in the *Qur'ān* confirms that writing was used. The recension of the *Qur'ānic* text could not have been effected without the help of men capa-